

УДК 94(477)

**СТАНОВИЩЕ ТВАРИННИЦТВА
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СИСТЕМІ
КОЛЕКТИВНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ
У 1940–1941 РР.****CONDITION OF STOCK-BREEDING OF THE
TERNOPIL REGION IN THE SYSTEM OF
COLLECTIVE MANAGEMENT IN 1940–1941****Кравчук Л. В.,**

кандидат історичних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін, Тернопільський Національний Медичний Університет ім. І. Я. Горбачевського (Тернопіль, Україна), e-mail: kravchuklv@tdmu.edu.ua

Kravchuk L. V.,

Ph.D, Associate Professor of the Department of Pedagogy of the Higher School and Social Sciences of the I. Ya. Horbachevsky Ternopil National Medical University (Ternopil, Ukraine), e-mail: kravchuklv@tdmu.edu.ua

Розкрито становлення та механізми запровадження радянських методів управління сільським господарством, зокрема одним із його підрозділів як тваринництво. Радянська влада яка з вересня 1939 року почала насаджувати командно-адміністративними методами своїх сталінських реформ принесла на окуповану територію області зубожіння, занепад, обурення і загострення протиріч між населенням та радянським режимом.

Ключові слова: колгосп, селянин, сільське господарство, тваринництво, ферма, планування, облік, ветлікарня, план.

The article reveals the formation and mechanisms of the introduction of Soviet methods of agricultural management, in particular one of its divisions as stock-breeding. The Soviet government, which began to use the command-and-administrative methods of its Stalin reforms in September 1939, brought a decay to the occupied territory of the area of impoverishment, anger and exacerbation of contradictions between the population and the Soviet regime.

Keywords: kolkhoz, peasant, farm, stock-breeding, farm, planning, accounting, veterinary hospital, plan.

Навесні 1940 р. обласна влада розпочинає практику вивчення загального рівня сільського господарства області та стану колгоспів в окремих районах. Свої прорахунки та некомпетентність в управлінні галуззю перекладає на недостатню, а місцями зовсім відсутню пропагандистсько-роз'яснювальну роботу серед місцевого населення.

24 червня 1940 р. на пленумі обкому КП(б)У оприлюднено статистику: в 63 колгоспах області було 4479 коней, 3582 голів ВРХ (з них 2224 корови), 1513 свиней і 1026 овець. В кожному колгоспі організовано по 2 ферми ВРХ і по 1 свинофермі, в 9 колгоспах – додатково по 1 вівцефермі, а в 14 – по 1 птахофермі. Такими були кількісні показники колгоспного тваринництва Тернопільщини влітку 1940 р. [1, арк. 32]. Наприкінці року в області діяли вже 84 колгоспи, які мали 80 молочнотоварних ферм, 76 свиноферм, 63 вівцеферми, 45 пасік [1, арк. 49]. Про загальну картину стану тваринництва області в його колгоспному форматі можна судити зі статистичних даних по Збаразькому району: 41 тисяча населення, 8139 селянських дворів, 6545 коней, 9319 корів, 2375 овець. 3350 (40%) селянських дворів не мали коней, 859 (10,6%) – корів. У районі створено 3 колгоспи, кожен з яких

об'єднував у середньому по 50 господарств [2; 6]. Про рівень утримання худоби в колгоспах коротко, але конкретно висловився на згаданому пленумі обкому партії начальник обласного земельного відділу: «Коні дуже худі, вівці ні на що непридатні» [1, арк. 30].

Вже 20 грудня 1939 р. на засіданні президії Тернопільського облвиконкому вивчалось питання «Про стан тваринництва в області та боротьбу з різними захворюваннями тварин». Після позитивної статистичної динаміки, що демонструвала підвищену турботу радянської влади до тваринництва краю, президія облвиконкому висловлює стурбованість щодо його стану, що підкріплює негативною статистичною динамікою: зростання масового забою худоби в повітах і поширення захворювань серед сільгосптварин на яшуру, емкар, сибірську виразку (серед ВРХ), на рожу і чуму (серед свиней) і на сип серед коней. Боротьба з цими захворюваннями ускладнювалася відсутністю необхідних медикаментів і препаратів (дезинфікаційних препаратів, каустичної соди, хлорного вапна, формаліну), а також низьким кваліфікаційним рівнем ветеринарних кадрів. Ветеринарні лікарні та ветпункти не мали достатньої кількості медінструментарію, окремі з них не були забезпечені відповідними приміщеннями.

Для усунення згаданих недоліків облземвідділ, повітвиконкоми й повітземвідділи були зобов'язані надати ветеринарним установам належні приміщення та вжити заходів щодо їх укомплектування відповідними фахівцями. З приводу останнього облвиконком просив РНК УРСР в найкоротші терміни надіслати в область спеціалістів для організації обласної ветлабораторії, не менше 5 ветеринарних лікарів, в тому числі для керівництва обласним ветеринарним управлінням, по 20 ветфельдшерів і зоотехніків. Йшлося про створення складу ветеринарного постачання та про забезпечення області необхідною кількістю ветеринарного інструментарію, медикаментів, біопрепаратів і дезинфекційних засобів.

Для пом'якшення кадрової проблеми за допомогою власних ресурсів Облзуправлінню доручено визначити навчальні заклади та школи, на базі яких могла б здійснюватися підготовка і перепідготовка фахівців з тваринництва. З метою налагодження племінної справи у повітах області вирішено сформувати мережу зооветеринарних дільниць і організовано провести парувальну кампанію в 1940 р. Одним із засобів боротьби з масовим і хаотичним забоем худоби стала заборона забою тварин без огляду й дозволу ветеринарних працівників [3, арк. 3–4].

З урахуванням аграрного характеру регіону, що обумовлював традиційну увагу сільського населення до тваринництва, місцева влада за необхідністю змушена була розробляти й реалізовувати заходи з розвитку ветеринарної медицини. З асигнувань, спрямованих обласним бюджетом 1940 р. на фінансування потреб сільського господарства, значна частина йшла на

забезпечення ветеринарної медичної допомоги. Із 2,5 млн. крб., які місцевим бюджетом передбачалися на заходи по розвитку тваринництва, 2,1 млн. крб. йшли на утримання структур ветеринарної мережі, з них 1,8 млн. крб. – на ветлікарську допомогу, 340 тис. крб. – на утримання зоотехпунктів. Окрім цього, 344 тис. крб. виділялися на заходи по боротьбі з епізоотією. За рахунок цих коштів організовувались і утримувались 38 ветеринарних лікарень, 38 ветеринарних фельдшерських пунктів, 38 зоотехнічних пунктів, тобто в кожному районі області діяли ветамбулаторія (ветлікарня), ветфельдшерський і зоотехнічний пункти. В області було організовано 5 баклабораторій (з них 4 міжрайонні), 5 м'ясоконтрольних станцій, 5 лабораторій «Асколі» (по дослідженню шкірсировини на сибірку) і 5 дезінфекційних загонів. Крім цього, за рахунок 15% відратувань від коштів обов'язкового страхування асигновано 600 тис. крб. на нове ветеринарне будівництво [4, с. 12–13].

Фінансове забезпечення мережі ветеринарного обслуговування здійснювалося з різноманітних бюджетних джерел. Зокрема, будівництво ветеринарних лікарень у містах Тернополі та Чорткові фінансувалося з фондів державного страхування. Причому ветеринарні лікарні в обох містах були однотипними й на структурні елементи кожної з них виділялася суворо однакова кількість коштів: на ветеринарну лабораторію – по 130,2 тис. крб., на інфекційний стаціонар – по 68,6 тис. крб., на ізолятор – 30,7 тис. крб., на склад медикаментів – по 26,0 тис. крб., на газову камеру – по 6,4 тис. крб., навіть на зовнішню вбиральню – по 9 тис. крб.

Зауважимо, що із загальної суми асигнувань (близько 270 тис. крб. на кожну з лікарень) на проектно-кошторисні роботи йшов лише 1% затрат, тобто менше 2,7 тис. крб. Привертають увагу помірковано-економні адміністративно-господарські витрати, чітко визначені у рівних сумах як для обласного, так і для районного центрів, – по 17,3 тис. крб. Лише для Чорткова було виділено на 2 тис. крб. більше для відряджень фахівців у зв'язку з віддаленістю від обласних установ.

Оптимальним був штат адміністративно-технічного персоналу з обслуговування будівництва ветлікарень: по одному виконробу, техніку, бухгалтеру, комірнику, експедитору, техпрацівниці-кур'єру і по 3 сторожі. На утримання цього штату виділялося всього 12,7 тис. крб. Підкреслимо, що нарахування на фонд заробітної плати складала лише 595,6 крб., тобто 4,7% [5, арк. 40–43].

Охорона й розвиток тваринництва краю були важливими факторами зміцнення аграрного виробництва та однією з передумов колективізації сільського господарства через залучення в колгоспи дрібних селянських господарств. Тому обласна влада й органи влади на місцях, незважаючи на завантаженість вирішенням першочергових політичних і соціально-економічних проблем, із граничною серйозністю поставилися до реалізації

заходів по боротьбі з епідеміями ящура та чуми, що вразили тваринництво Тернопільщини наприкінці 1939 – на початку 1940 років.

Своїм рішенням від 5 лютого 1940 р. облвиконком затвердив карантинні заходи протидії ящуру та чуми в населених пунктах Кременецького, Підгаєцького, Чортківського і Копичинецького районів. Карантин було накладено на небезпечні населені пункти згаданих районів. Причому зроблено це з чіткою конкретикою. Якщо на Кременеччині під карантин по ящуру потрапили 4 села, то в Підгаєцькому районі – 2 господарські двори поіменно названих селян.

Складнішою виявилася ситуація в Чортківському районі: там ящуром був уражений 21 селянський двір (знову ж із поіменно названими господарями) у 7 селах. Найбільше постраждала худоба в господарствах Копичинецького району: під карантинні заходи потрапили всі господарства 10 сіл і районного центру. Спалах чуми було зафіксовано лише в Кременецькому районі: під карантин потрапив господарський двір Кременецького ліцею [6, с. 7–8].

Конкретний зміст заходів боротьби з ящуром був схвалений облвиконкомом. Основні обов'язки по боротьбі з цією небезпечною хворобою сільськогосподарських тварин поклалися на повітвиконкоми, земельні відділи та ветеринарний нагляд на місцях. Ці структури були зобов'язані визначити небезпечні двори, перекрити рух тварин на всіх шляхах до повної ліквідації епізоотії, закрити ринки, припинити заготівлю тварин, торгівлю продуктами тваринного походження в районах і з районів, уражених ящуром, припинити ввез і вивіз фуражу, накласти карантин на вражені господарські двори й населені пункти.

Тернопільський обласний земельний відділ відрядив до охоплених епідемією ящура населених пунктів області відповідну кількість ветеринарних фахівців, оснащених необхідними засобами боротьби з епізоотією. Водночас облвиконком просив Наркомзем УРСР відрядити до області групу ветеринарних фахівців для надання практичної допомоги в ліквідації епідемії ящура та виділити області необхідну кількість деззасобів і біопрепаратів [7, арк. 13–14].

Щоб продемонструвати безсумнівну прихильність радянської влади до сільського трудівника й підтвердити фактами її повсякденну турботу про добробут та інтереси сільського господаря, обласна преса широко пропагує досягнення радянської держави у справі організації та розгортання ветеринарної медицини. Причому робилося це у конкретному порівнянні зі станом ветеринарної справи до 1939 р. Зокрема згадується, що на Тернопільщині за часів Польщі були поширеними такі хвороби сільськогосподарських тварин: серед свиней – рожа, серед курей – холера, серед великої рогатої худоби – ящур.

Селяни не мали змоги запобігти втраті домашніх тварин з причини високої вартості їх лікування. Наприклад, за ветеринарний огляд курки польському лікарю-ветеринару треба було

заплатити не менше 2 зл., коли саму курку на ринку оцінювали в 1 зл., а за ветеринарний огляд корови плата була взагалі непомірною – 10 зл. Ситуація з ветеринарною допомогою селу не могла бути іншою, бо на території всього Тернопільського воєводства працювали лише 13 ветеринарних лікарів.

У 1940 р. на ветеринарні заходи в Тернопільській області було виділено 2,8 млн. крб., що у 28 разів перевищувало асигнування, які давала польська шляхта на всю ветеринарну медицину в Тернопільському воєводстві. Зусиллями нової влади було організовано 38 ветеринарних лікарень і стільки ж – фельдшерських ветеринарних пунктів. У цих закладах працювали 67 ветеринарних лікарів і 43 ветеринарних фельдшери. У Тернополі створили ветеринарно-дослідну лабораторію, яку обладнали найновішим устаткуванням і приладами. Окрім цього, було організовано 6 м'ясоконтрольних станцій, 6 дослідних лабораторій шкіряної сировини, сформовано 5 дезінфекційних загонів. У Чорткові та Язлові відкрито 2 ветеринарних технікуми, де навчалися 200 студентів. Працювали курси ветеринарних фельдшерів, які охоплювали 75 осіб [8, с. 4].

Не послаблювалась увага до здійснення заходів проти дії тяжкої недуги великої рогатої худоби – ящуру. У цьому напрямі рішуче діяв Тернопільський обласний земельний відділ. Була проведена обласна конференція ветеринарних лікарів і ветеринарних оглядачів худоби з питань боротьби з ящуром. У села області відрядили 3 ветеринарних лікарів і 12 ветеринарних оглядачів для надання допомоги селянам у виявленні та лікуванні хворих тварин. В Тернопільському повіті відкрили 2 ветеринарних лікарні (в Микулинцях і Кізлові) та заплановано відкриття таких же лікарень у селах Янківці та Яструбів, а також у Тернополі. Преса закликала громадськість області мобілізувати всі зусилля для боротьби з цією небезпечною хворобою, всіляко сприяти ветеринарним працівникам у такій відповідальній справі [9, с. 4].

Про розгортання ветеринарного обслуговування сільського населення області свідчили наступні факти: у Збаразькому й Новосільському районах, де до 1939 р. на 68 сіл було лише 2 ветеринари (що аж ніяк не задовольняло потреб населення у догляді за тваринами), відкриваються ветеринарні лікарні, зокрема, закінчено ремонт ветлікарні у Збаражі, готується до відкриття ветеринарна амбулаторія у с. Добриводи; с. Сухівці Новосільського району відкривається районна ветеринарна лікарня, а в с. Максимівка організовується ветеринарна амбулаторія. Окрім цього, у Збаразькому й Новосільському районах розпочали роботу курси ветеринарних оглядачів [10, с. 3].

29 жовтня 1940 р. РНК СРСР прийняв рішення про всесоюзний перепис худоби та птиці. Офіційною метою проголошувалось отримання матеріалів, які «повинні озброїти уряд, органи державного планування та обліку, господарські організації та окремі підприємства знанням

стану тваринництва, процесів, які відбуваються в розвитку соціалістичного тваринництва, надати надзвичайно велику допомогу в справі керівництва такою важливою галуззю соціалістичного сільськогосподарського виробництва, якою є тваринництво в нашій країні». Підкреслювалося, що перепис дасть конкретний матеріал про стан і недоліки в розвитку усупільненого тваринництва, а також про наявність худоби в особистому користуванні колгоспників, селян-одноосібників, робітників і службовців. Отримані дані мали лягти в основу планування розвитку тваринницької галузі сільського господарства.

Постановою РНК СРСР визначався механізм проведення перепису худоби і птиці. Перепис проводився протягом 8 днів, розпочинаючи з 8 години ранку 1 січня 1941 р. В містах переписом охоплювалися тільки ті господарства, які мали хоча б 1 голову будь-якої худоби, але оглядові підлягало кожне господарство. В сільській місцевості у списки перепису вносились усі господарства, незалежно від кількості в них худоби. Кожен рахівник – учасник перепису – за 8 днів повинен обстежити 320 сільських дворів або 560 господарств у місті. Рахівників підбирали органи місцевої влади із врахуванням фахової придатності та політичної надійності. «Рахівники повинні особисто відвідати всі господарства, опитати господарів і переписати худобу, наявну в господарстві. Результати перепису, який є оглядом тваринництва, повинні обговорюватися на зборах колгоспників, працівників господарств, селян-одноосібників. Для того, щоб дані перепису найбільш повно і максимально точно відображали чисельність худоби, здійснюються контрольні обходи після завершення перепису. Контрольні обходи будуть проведені не менш як в 10% загальної кількості господарств» [11, арк. 1–6].

Перепис підтвердив низький рівень забезпеченості селянських господарств робочою і продуктивною худобою: майже через рік після розподілу худоби з колишніх поміщицьких маєтків в області залишалось понад 90 тис. безкінних і майже 30 тис. безкорівних господарств. 10 жовтня 1940 р. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) прийняли постанову «Про ліквідацію безкорівності дворів колгоспників і бідняцьких селянських господарств в західних областях України», яку Тернопільський облвиконком і бюро обкому партії своїм рішенням від 17 жовтня спроектували на площину потреб і реалій Тернопільщини. Цим рішенням затверджено план закупки 4 тис. корів і телиць в 1940 р. для ліквідації безкорівності згаданих категорій сільських господарств, а також виділено кредит в 900 тис. крб. для цих закупок. Кредит надавався колгоспникам і одноосібникам з розрахунку кредиту за 3 роки. Райвиконкоми отримали право встановлювати спільно з Держбанком диференційовані норми кредитування колгоспників і селян-одноосібників. Окрім цього, обласній конторі Заготскот дозволено обмінювати здану їй племінну та продуктивну худобу з колгоспниками

і селянами—одноосібниками з доплатою різниці по вгодваності за державними закупівельними цінами. В області найбільшу кількість худоби закупляв Чортківський район (221 голову), на що отримував 49 тис. крб. кредиту. Тербовлянський, Тлустенський, Копичинецький, Заліщицький, Мельницький і Гусятинський райони закупляли по 150–160 голів і сума кредитування кожного з них складала 35 тис. крб.; 9 районів збільшували поголів'я ВРХ на 100–120 голів і відповідно їх кредитували в межах 25–30 тис. крб.; інші райони обмежувалися купівлею 10–50 голів ВРХ і кредитуванням по 10–20 тис. крб. В середньому, на одиницю купленої ВРХ селяни отримували 220–230 крб. кредиту [12, арк. 169–170].

Хоча в попередньо згаданих постановвах ЦК КП(б)У і РНК УРСР, обкому партії та облвиконкому ставилися завдання ліквідації безкорівності селянських господарств протягом 1940 р., ця проблема залишалась актуальною й гострою ще й навесні 1941 р. Зауважимо, що проблему ліквідації безкінності селянських господарств радянська влада не ставила, бо це мало інший політичний та економічний підтекст, ніж ліквідація безкорівності. Останнє було необхідним і потрібним радянській державі, тому що допомагало вирішувати проблему забезпечення сільського населення продуктами харчування і постачання тваринницької продукції на міський ринок. Корова виступала лише продуктивною худобою, а кінь був для селян основною робочою худобою, тобто тяговою силою: він не просто давав продукцію, а виступав головним знаряддям і транспортним засобом у виробництві інших сільгосппродуктів. У цьому плані наявність коня в господарстві селянина унезалежнювала сільського господаря від влади, колгоспу та МТС, послуг яких кінні господарства не потребували. Саме з цієї причини проблема ліквідації безкінності на порядку денному не стояла, і це полегшувало залучення безкінного селянина до колективного господарювання.

26 травня 1941 р. виконком обласної ради знову повертається до цього питання. Як і попередня постанова від 17 жовтня 1940 р., рішення від 26 травня 1941 р. прийняте на виконання аналогічної постанови РНК УРСР від 30 квітня 1941 р. щодо ліквідації безкорівності дворів колгоспників і бідняцьких селянських господарств західних областей Української РСР. Цим фактично визнавався провал кампанії по ліквідації безкорівності за рішеннями, прийнятими в жовтні 1940 р. (у постанові облвиконкому немає статистичних даних про його виконання), а тому встановлювалися нові завдання на 1941 рік: закупівля 9 тис. голів ВРХ (5675 для колгоспників і 3325 для одноосібників) з кредитуванням колгоспників та одноосібних сільських господарів на суму 2 млн. крб.

Умови кредитування залишалися попередніми. За планом розподілу закупівлі ВРХ і розподілу кредитів по районах, найбільшу кількість худоби (525 голів) і найбільший кредит (118 тис. крб.) одержував Чортківський район. Окремі райони

закупляли худоби більш як по 300 голів: Мельницький (377 голів, кредит 82 тис. крб.), Гусятинський (348 голів, 55 тис. крб.), Заліщицький (321 голова, 70 тис. крб.), Золотопотікський (312 голів, 69 тис. крб.); 10 районів – від 250 до 300 голів, сума кредиту – 55–60 тис. крб.; 12 районів – від 200 до 250 голів, сума кредиту – 45–50 тис. крб.; решта районів – від 120 до 200 голів із сумою кредиту 25–45 тис. крб. В середньому на купівлю однієї голови ВРХ ивділялося 220–225 крб. (на рівні попереднього рішення). Розподіл закупівлі худоби для колгоспників і селян—одноосібників у травні 1941 р. (крім Чортківського району) був більш рівномірним (в середньому 200–250 голів на район), ніж у жовтні 1940 р. (тоді окремі райони мали змогу закупити по 40–50 голів ВРХ, інші – по 120–150) [13, арк. 18].

Така увага місцевої влади до неусуспільненого сектора тваринництва обумовлена його абсолютною кількісною перевагою, масштабами поширення по області (в кожному найменшому й віддаленому населеному пункті) та обсягами пропонованої на споживчий ринок тваринницької продукції над мізерним за всіма параметрами колгоспним і радгоспним тваринництвом. Проте саме розвиток усупільненого тваринництва був стратегічною метою радянської влади, а тому тваринництво колгоспів постійно перебувало в полі зору партійно—державних органів.

13 червня 1940 р. бюро обкому партії аналізує стан тваринницьких ферм в колгоспах області, а вже 13 серпня цього ж року вивчає рівень виконання своєї постанови. Для політично витриманої форми в партійному документі сказано, що поряд із покращенням роботи на тваринницьких фермах колгоспів є низка недоліків в організації праці, в догляді за худобою, особливо в укомплектуванні ферм відповідно до рішення РНК УРСР і ЦК ВКП(б) від 8 серпня 1940 р. Найбільшим недоліком і найгострішою проблемою названа неуккомплектованість тваринницьких ферм: на 20 молочних фермах, 42 свинофермах і 21 вівцефермі до цього часу не забезпечено необхідного мінімуму поголів'я худоби. У 31 колгоспі не організовано вівцеферм, а в 46 – птахоферм.

Внаслідок порушення санітарно—ветеринарних норм утримання худоби спостерігався значний падіж, особливо серед молодняка. В одному лише колгоспі ім. Калініна Зборівського району за літо 1940 р. загинуло 7 голів молодняка. Не вирішувалися важливі організаційно—технічні питання: на окремих фермах не здійснювався перехід до прогресивно—відрядної оплати праці; незадовільно здійснювалася підготовка тваринницьких приміщень до зими; частина ферм не була забезпечена сіном і соковитими кормами; в окремих районах зривався план закладки силосу; низькою була зооветеринарна культура догляду за худобою, а зооветеринарне навчання працівників ферм організовувалося незадовільно. Основною причиною таких недоліків обком партії вважав безвідповідальне ставлення секретарів райкомів партії, голів райвиконкомів і керівників

райземвідділів та облземвідділу до керівництва тваринництвом області [14, арк. 107].

З огляду на критичний стан справ у колгоспному тваринництві 23 серпня 1940 р. бюро обкому партії вивчає цю проблему в більш практичній площині «Про комплектування тваринницьких ферм і підготовку до зими худоби в колгоспах і радгоспах області». Сказано про недостатню роботу райкомів партії та райвиконкомів по комплектуванню тваринницьких ферм у колгоспах. Закупівля худоби на базах заготскоту, насамперед овець для комплектування вівцеферм, здійснюється надто повільно. Зокрема, з наявних на згаданих базах 1800 голів овець станом на 1 вересня 1940 р. колгоспи забрали лише 890 голів. Це тоді, коли більшість колгоспів відставали у формуванні вівцеферм. Ще гіршими були справи з комплектуванням колгоспних птахоферм: їх мали лише 26 колгоспів. Критична ситуація з формуванням вівце- і птахоферм склалась у колгоспах Борщівського, Вишнівецького і Підволочиського районів.

Висновок. Запровадивши силовими методами колективне господарство в окупованій Тернопільській області радянська влада намагалась швидкими темпами добитись виконання планів сталінських п'ятирічок, продемонструвати мнимі переваги колгоспно-радгоспної системи, зліквідувати дух селянина-власника як основну антирадянську силу. Створена колгоспна система з її матеріально-технічною базою, демонструвала свою економічну та соціальну неспроможність, селяни-колгоспники ігнорували виробничу діяльність у колгоспах з причини відсутності матеріальних і моральних стимулів, а відповідно продуктивність праці була дуже низькою. В області наростала напруга, ширилось обурення та незадоволення населення радянською владою, через бідність, зубожіння та репресії.

Список використаних джерел

1. 'Державний Архів Тернопільської області' (далі ДАТО), Ф.П-1, Оп.1, Спр.4. Стенограма II пленуму Тернопільського обкому КП(б)У від 24–25 червня 1940 року, арк.27–113.
2. Там само, Ф.П-1, Оп.1, Спр.4. Протокол №2 пленуму Тернопільського обкому КП(б)У від 24–25 червня 1940 р., арк.3–26.
3. Там само, Ф.Р-1833, Оп.6, Спр.2. Постанова президії Тернопільського облвиконкому від 20 грудня 1939 р. «Про стан тваринництва в області і боротьбу з різними захворюваннями», арк.3–5.
4. 'Місцеві бюджети Тернопільської області на 1940 рік', 1940, відп. ред. Дробиш М. Г., Тернополь: *Видання Тернопільського облфінвідділу*, 114 с.
5. ДАТО, Ф.Р-1833, Оп.6, Спр.19. Формування мережі ветеринарного обслуговування, арк.40–43.
6. Там само, Спр.7. Заходи протидії епідемії ящуру та умов населених пунктів Кременецького, Підгаєцького, Чортківського і Копичинецького районів, арк.7–8.
7. Там само, Спр.4. Постанова Тернопільського облвиконкому від 5 січня 1940 року «Про заходи по боротьбі з ящуrom», арк.13–14.
8. Гірський, І., 1940. 'Ветеринарна справа в області', *Вільне життя*, 15 листопада (№256), с.4.
9. Фалендиш, 1940. 'В оновленій школі', *Вільне життя*, 17 січня (№14), с.2.
10. Загоруйко, Р., 1940. 'Шириться сітка ветеринарних лікарень', *Вільне життя*, 25 січня (№19), с.3.

11. ДАТО, Ф.Р-8, Оп.1, Спр.25. Інструкція Управління народногосподарського обліку УРСР «Про всеоюзний перепис худоби і птиці», арк.1–7.

12. Там само, Ф.П-1, Оп.1, Спр.14. Постанова бюро Тернопільського обкому КП(б)У і облвиконкому від 17 жовтня 1940 року «Про ліквідацію безкорівності дворів колгоспників і бідняцьких селянських господарств області», арк.169–170.

13. Там само, Ф.Р-1833, Оп.6, Спр.28. План закупівлі корів і телиць для ліквідації безкорівності дворів колгоспників і бідняцьких селянських господарств і розподіл кредитів на цей захід по районах Тернопільської області, арк.18.

14. Там само, Ф.П-1, Оп.1, Спр.27. Постанова бюро Тернопільського обкому КП(б)У від 13 серпня 1940 р. «Про виконання рішення бюро обкому КП(б)У від 13 червня 1940 року «Про стан тваринницьких ферм в колгоспах області», арк.107–108.

References

1. 'Derzhavnyj Arhiv Ternopil's'koi' oblasti (State Archives of the Ternopil region)' (dali DATO), F.P-1, Op.1, Spr.4. Stenograma II plenumu Ternopol's'kogo obkomu KP(b)U vid 24–25 chervnja 1940 roku, ark.27–113.
2. Tam samo, F.P-1, Op.1, Spr.4. Protokol №2 plenumu Ternopol's'kogo obkomu KP(b)U vid 24–25 chervnja 1940 r., ark.3–26.
3. Tam samo, F.R-1833, Op.6, Spr.2. Postanova prezidii Ternopol's'kogo oblyvkonkomu vid 20 grudnja 1939 r. «Pro stan tvarynnictva v oblasti i borot'bu z riznymy zahvorjuvannjamy», ark.3–5.
4. 'Miscevi bjudzhety Ternopol's'koi' oblasti na 1940 rik (Local budgets of Ternopolskaya oblast for 1940)', 1940, vidp. red. Drobysh M. G., Ternopol': *Vydannja Ternopol's'kogo oblfividdilu*, 114 s.
5. DATO, F.R-1833, Op.6, Spr.19. Formuvannja merezhi veterynarnogo obslugovuvannja, ark.40–43.
6. Tam samo, Spr.7. Zahody protydii' epidemii' jashhuru ta umov naselenyh punktiv Kremeneč'kogo, Pidgajec'kogo, Chortkivs'kogo i Kopyčynec'kogo rajoniv, ark.7–8.
7. Tam samo, Spr.4. Postanova Ternopol's'kogo oblyvkonkomu vid 5 sichnja 1940 roku «Pro zahody po borot'bi z jashhurom», ark.13–14.
8. Girs'kyj, I., 1940. 'Veterynarna sprava v oblasti (Veterinary business in the region)', *Vil'ne zhyttja*, 15 lystopada (№256), s.4.
9. Falendysh, 1940. 'V onovlenij shkoli (In an updated school)', *Vil'ne zhyttja*, 17 sichnja (№14), s.2.
10. Zagorujko, R., 1940. 'Shyryt'sja sitka veterynarnyh likaren' (The network of veterinary hospitals is widespread)', *Vil'ne zhyttja*, 25 sichnja (№19), s.3.
11. DATO, F.R-8, Op.1, Spr.25. Instrukcija Upravlinnja narodnogospodars'kogo obliku URSR «Pro vsesojuznoj perepys hudoby i ptyci», ark.1–7.
12. Tam samo, F.P-1, Op.1, Spr.14. Postanova bjuro Ternopol's'kogo obkomu KP(b)U i oblyvkonkomu vid 17 zhovtnja 1940 roku «Pro likvidaciju bezkorivnosti dvoriv kolgospnykiv i bidnjac'kyh seljans'kyh gospodarstv oblasti», ark.169–170.
13. Tam samo, F.R-1833, Op.6, Spr.28. Plan zakupivli koriv i telyc' dlja likvidacii' bezkorivnosti dvoriv kolgospnykiv i bidnjac'kyh seljans'kyh gospodarstv i rozpodil kredytiv na cej zahid po rajonah Ternopol's'koi' oblasti, ark.18.
14. Tam samo, F.P-1, Op.1, Spr.27. Postanova bjuro Ternopol's'kogo obkomu KP(b)U vid 13 serpnja 1940 r. «Pro vykonannja rishennja bjuro obkomu KP(b)U vid 13 chervnja 1940 roku «Pro stan tvarynnyc'kyh ferm v kolgospah oblasti», ark.107–108.

* * *